

BIBLIJSKO-GEOCENTRIČNI POVRATAK U ISTRU FULVIJA TOMIZZE

ŽIVKO NIŽIĆ
Faculty of Philosophy in Zadar
Faculty of Science and Arts

UDK/UDC: 850.09:929 TOMIZZA
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno : 1988-12-29
Recieved

Fulvio Tomizza slojevita je književna pojava s ishodištem u ruralnoj Istri. Kolizija – granica Italija-Jugoslavija – najznačajniji je trenutak u njegovu stvaralaštvu. Optiravši za Trst nakon Londonskog memoranduma 1954. godine u okviru velikog egzodusa Istrana opisao je taj sindrom svojim romanima koji su od početne realističke faze potertani autobiografijom i oniričko-psihološkom analizom. Kritika, prvenstveno tršćanska, označila ga je tako tršćansko-mittleuropskim piscem! U ovom radu ukazuje se na taj kulturološki egzodus Tomizze u mittleuropsku kompleksnost, uz kraći osvrt na ono što bi se moglo podrazumijevati *Mittleuropom*. Taj literarni egzodus nije, međutim, umirio *vox clamantis* Tomizze za Istrom i njenom geotikom. Taj povratak, drugi egzodus, iz *Mittleurope* u Istru kao apsolutnu etičko-fatalističku vrijednost i Eden, Tomizza je biblijski kontrapunktirao, pokušavajući apsolvirati nemoć arhetipskim vizijama. Kako se cijeli taj književni postupak bavi mnogo Istrom i njenom specifičnom ruralnom etikom i tradicijom, uočava se u ovom radu i doprinos tih elemenata u osebnosti mogućih definicija i identifikacije *Mittleurope* kao civilizacijskog fenomena različitih etničkih zajednica.

Problem kolizije kultura i naroda izražen kao slojevita kompleksnost koncepcije i centrifugalnost kad je riječ o već svjetskom interesu za književnu pojavu Fulvija Tomizze, u značajnoj je veličini uvjetovan kritikom koja je u stručno-profesionalnoj kompetenciji imenovala ovu osebnju pojavu »granice« pripadnikom tršćanske književnosti. Reprezentativna impostacija na toj liniji znači biti u slijedu imena Italo Svevo, Umberto Saba kao najvećih predstavnika, zatim Giani Stuparich, Pier Antonio Quarantotti-Gambini, Scipio Slataper, Carlo Michelstaedter (i neki drugi) kao visokog prosjeka. Zajednička obilježja koja približe određuju legitimnost identifikacije određenoga korpusa književnih djela kao tršćansku književnost, mogu se reducirati na pojmove koje obrađuje tršćanski profesor, povjesničar književnosti Bruno Maier ističući uz ostalo: ». . . Kritika je u biti potvrdila i produbila tvrdnje Panerazija, pokazavši, npr. odnos tršćanske i nacionalne književnosti te odnos prema drugim evropskim književnostima, a prije svega, usku relaciju s velikom književnošću *Mittleurope*,¹ vezanom za dekadencu, krizu i propast Habsburške Monarhije i jučerašnjim svijetom Zweiga; i dodajmo karakteristikama koje je Panerazi evidentirao poneku drugu, kao već spomenuti smisao za konkretnost, zatim realizam, ozbiljnost, hrabrost, zaziranje od bilo kakve nerazumljivosti i apstrakcije, odbijanje

¹ Maier ovdje upućuje posebice na radove Claudija Magrisa.

svake ideje o književnosti-biljevu; zatim antiliteratura, antiliterarnost, široko poetski dokumentirana tvrdnjama Sveva, Slatapera, Sabe i Gianija Stuparicha. Antiliteratura znači odbijanje profinjanih i virtuoznih formalnih eksperimentalnosti, zastarjelih i neprovidnih akademizama, laboratorijskih istraživanja okrenutih polučivanju čisto verbalne elegancije i vanjskog dekora: za tršćanske je pisce riječ, danteovski, sama stvar; i izraz je bez ostataka istovjetan psihološkom produbljivanju i moralnom traganju.² Sva ta i druga obilježja koja veliki broj kritičara, posebice u novije vrijeme, eksplicira oko tršćanske književnosti, teže prema pojmu *Mittleuropa* (književnost). Takve atribucije, pojačane širim kulturološkim i sociološkim (pa i političkim) zanimanjem za Fulvija Tomizzu i vrednovanjem njegova opusa, uvele su ovog Italo-Croatu u krug talijanske književnosti s *mitteleuropskom* legitimacijom, učinile su ga predstavnikom *mitteleuropске* književnosti talijanskog jezičnog izraza s ishodištem u jednom od najzanimljivijih *mitteleuropski*-evropskih kolizionih prostora – Istri.

Jedan od najbitnijih problema u ovakvom pristupu je pitanje sadržaja i svijesti o pojmu *Mittleuropa*. Ako od njega odustanemo, što je logično, kao političke vizije, ipak bi nam mogao sugerirati najmanje dva značenja. Prvo je povijesno, koje uključuje određeni broj stoljeća življenja u zajedničkoj državi više različitih naroda koji su se na tom prostoru politički definirali i kulturno spoznali (ili neospoznali) u 19. stoljeću, imajući u vidu još aktualna ogledala nacionalnosti. Jedna od gornjih točaka civilizacijske sinteze toga prostora-pojma *Mittleuropa* vjerojatno je označena iradijacijom prosvijećenog apsolutizma iz Beča. Predrag Matvejević, sigurno jedan od najboljih poznavalaca ove materije u nas, u svom eseju »Srednja Evropa i slavenski svijet,«³ kaže: »Srednja Evropa je prije svega geografski i politički pojam«. Za potrebe ovog pristupa opusu Fulvija Tomizze koristimo zemljopisno poimanje *Mittleurope*, kako sugerira citirani tekst Matvejevića

² Bruno Maier, *Dimensione Trieste, nuovi saggi sulla letteratura triestina*, Varese, 1987.

³ Predrag Matvejević, Srednja Evropa i slavenski svijet, *Primorska srećanja*, YU ISSN 0350-5723, UDK 05(491.12), I. 12, 1988, št. 80/81, str. 182-185 Nova Gorica. U tom eseju se, uz ostalo, kaže: »Rasprava o srednjoj Evropi suočava se s pitanjem granica srednje Evrope i njezina središta. Srednja Evropa možda nema pravog središta: ima Beč, ali on nije jedini. Središta su i Prag, i Budimpešta, i München, i Salzburg što se tiče muzike, povremeno i Zürich. U srednjoj Evropi su, manje više, Milano, dio kasne Venecije, maštoviti Dresden, pravci koji idu od Beča i Pešte prema Zagrebu i Novom Sadu, prema Ljvovu i Odesi. I Bukurešt je saobraćao sa srednjom Evropom i, prelazeći preko nje, s Parizom. Ne zaboravljam ni Bratislavu, ni Krakov, ni staro Vilno, Jeruzalem Sjevera. I Berlin je na trenutke u srednjoj Evropi, ali ne kao državna prijestolnica: grad kabarea, svako da ono što se u njemu nije dalo podržavati. Srednja Evropa nije državna kategorija.

Na nekoliko mjesta srednja Evropa je prodrla sve do mora: Trst, Rijeka, ladanjski centri Habzburgovaca, Opatija, venecijanski Lido i nekoliko starih hotela. Veoma je teško povući njezinu granicu, razgraničiti je na Jugu od mediteranskog kruga: ima gradova na moru koji nisu mediteranski. Na sjeveru, gdje je srednjo-evropski prostor obilježen suočenjima katolicizma i protestantizma i prevlašću ovog posljednjeg, postoje prelazi i varijante, ali ne i oštra razgraničenja.

Hamburg, Amsterdam i Kopenhagen nisu bez stanovite srodnosti sa samim Bečom, pogotovo s Münchenom ili Zürichom.«

u bilješki 3, jer nam pomaže u odustajanju od političkog pojma. Mogli bismo reći da se povijesno značenje termina *Mittleuropa* sublimira iz više ili manje moguće inventarizacije određenih razlikovnih obilježja koji dijakrono funkcioniraju i približavaju se u smislu šire autoidentifikacije rečenog prostora kao približno jedinstvene civilizacijske tvorevine koja ima dovoljno prepoznatljivih pokazatelja da je kao nadnacionalnu strukturu izdvajaju od drugih tvorevina koje se sličnim postupkom daju identificirati na njenim granicama. Pri korištenju Matvejevićeve topografije najlakše bi se možda mogli »odreći« nekih gradova i prostora na istoku i sjeveru.

Drugo značenje pojma *Mittleuropa* je relativno bliskih datuma i odraz je nekih suvremenih aspekata procesa identifikacije i neidentifikacije sastavnica istog ili približno istog prostora s naglašenijim sintagmatskim odnosima najširih društvenih referenca od ekonomsko-političke do folklorno-kulturološke. Ipak ovaj pojam u svojim suvremenim ponudama u različitim sredinama i konkretnim konotacijama ima »najčvršće« značenje na razini aluzivne apstrakcije nezasićenih valencija pa se logično i ne može predvidjeti što bi konačni spoj mogao biti i s kojim će se elementima i slojevima evropske i svjetske, a recimo i balkanske, tenzije i pretenzije spojiti. Za dnevnu uporabu mogli bismo suvremeni pojam *Mittleuropa* (Srednja Evropa) shvatiti u usporedbi s prosječno obrazovanim čitateljem koji ima potpunu svijest o tome da čita knjigu koja je recimo roman, ali sigurno ne bi znao dati definiciju romana.

Unutar oba ova pojma *Mittleuropa* književnost kao kulturna i civilizacijska pojava zasigurno ima natprosječno mjesto i kao objekt i kao subjekt. Naime, dio opisa fenomena *Mittleuropa* računa s književnošću kao komponentom identifikacije, ali je i u književnosti naglašena svjesna aktivnost koja se umjetničkim postupkom bavi *Mittleuropom*. Slabost imena *mitteleuropiska književnost* jednaka je svim slabostima značenja obaju termina *Mittleuropa* na svim razinama. Isti je odnos i na liniji vjerodostojnosti.

U slučaju književne pojave Fulvija Tomizze sučeljavamo se s vrlo zanimljivim profilom mitteleuropejstva.⁴ Njegovi su korijeni poznati, egzul je iz hipersenzibilizirane Istre nakon Londonskog memoranduma 1954. godine. Tu je trajno ishodište i aluvijalnost njegovog literarnog interesa i angažmana. Već svojom istarskom trilogijom (knjige *Materada*, *La ragazza di Petrovia* i *Bosco di acacie*) prihvaćen je i klasificiran kao tršćanski pisac, dakle pisac grada koji je u mnogim svojim pojavama i nostalgичno terezijski i romantično mitteleuropski. Teško je dokučiti što su konkretno kritičari mislili i što bi bila mitteleuropska komponenta u tim djelima, jer

⁴ Sam Tomizza za *Mittleuropu* kaže: »*Mittleuropa* znači točnu točku odnosa da bi se definirao mentalitet, ukus, kulturni pravac dosta tipičan za geografski prostor koji je udisao lekciju austrougarske imperije: dokaz je dat u činjenici da i pored toga što je političko lice promijenjeno, susrećući se s predstavnicima kulture novih država, postoji veća mogućnost međusobnog razumijevanja nego s piscima određenih regija Italije.« (*Il giornale d'Italia*, 25. 02. 1968. i *Provincia*, 01. 03. 1968.)

se trilogija prvenstveno imanentnošću prostora i problematike tek kroz ukupan opus Tomizze naknadno logično uklapa kao organski dio šireg mitteleuropskog prepoznavanja. U romanima trilogije autor očito nema svijesti o tome (svijesti literarnog postupka), svijesti takve civilizacijske atribucije, i taj sindrom kolizije Slaveni-Romani, Italija-Jugoslavija, socijalizam-kapitalizam, religija-ateizam ne pokušava se opisati s tih pozicija.

Na društvenoj razini psihologija egzodusa je u domeni povijesti koja je u sukobu s geodetičkim *Weltanschauungom* protagonista i njihovom hipersenzibilnošću prema izgubljenosti ili, bolje reći, zaključenoj paradigmati. Postojeći mitteleuropski supstrati za koje se možemo opredijeliti kao neidentifikatore u tom su razdoblju izvan svijesti umjetne literarne kreacije Tomizze. Prelaskom (egzodusom) iz rodne Materade u Istri u Trst s piscem se događila zanimljiva pojava, gotovo izuzetna u književnom stvaralaštvu nama bliskih prostora. Daljnje kulturno formiranje i utjecaj kritike (prvenstveno tršćanske), koja ga je definirala tršćansko-mitteleuropskim piscem, vidno su opredijelili Tomizzu da djelomice ali i vrlo prepoznatljivo asimilira i egzemplarni postupak u literaturi na liniji Freud – Svevo kao neosporno obilježje ovog fenomena, da prihvati, dakle, i psihoanalitički-onirički-introspektivni postupak. Tomizza sada isti sindrom kolizije i egzodusa, koji intimno nije apsolvirao, opisuje autobiografski uz naglašene elemente autoanalize, sna, instinkta i podsvijesti. Pored realnog (realističnog dnevnika) piše i onirički.⁵

Kao realistički pisac ili pisac traženja i općih razloga i željene komunikabilnosti, on u svojim istarskim i jugoslavenskim analizama, usvojivši naučenu »mitteleuropsku« tehniku literarizacije (pri tome ni brak ni druženje sa Židovima u Trstu nije zanemarivo) nikada ne ekspandira tako da bi se fikcionalni realizam raspao u apstraktnu univerzalnost (romani *La quinta stagione* i *L'albero dei sogni*). Dogodio se tako egzodus Tomizze iz njegova neponovljivog mikrosvijeta izgubljene djevičanske Istre u svijet mitteleuropske kulture i civilizacije na razini svijesti i literarnog postupka koji je otvorio novu vizuru istih preokupacija.⁶ S tih novih pozicija kreće u analizu,

⁵ Cesare de Michelis u tom smislu kaže: »Na taj način ostaje egzemplarnim odnos jednostavan i snažan koji Tomizza osniva s psihoanalizom s kojom ima izravno iskustvo, a ne samo knjiško; malo po malo ona zauzima važnu i središnju funkciju u njegovoj prozi, toliko je očita njegova sposobnost i uslovi najdublje memorije, ali ni na koji način psihoanaliza ne pretendira da u sebi samoj riješi različitosti povijesti niti da iscrpe kompleksnost ljudskog iskustva u sugestivnoj poruci sna.« (*Nuova rivista europea*, 56/57, 1985, str. 40.)

⁶ Elvio Guagnini taj trenutak opisuje ovako: »S druge strane, nove tematske dimenzije sadrže i otkriće novih strukturalnih i lingvističkih dimenzija: oniričko pripovijedanje; istraživanje prebačeno u mitteleuropsku civilizaciju i kulturu; istraživanja i suprotstavljanja dimenzija urbanih i seoskih, regionalnih, nacionalnih i evropskih; proučavanje podzemnih i arhetipskih dimenzija koje djeluju u kolektivnoj memoriji i u suvremenoj civilizaciji; analizu problema suvremenog intelektualca podijeljenog između različitih kultura, razdrtog tenzijama i kontradikcijama i prisiljenog da neprekidno suočava vlastite korijene s najvećim sustavima i pravcima razvoja suvremene civilizacije. To je linija i otporna nit koja povezuje *L'albero dei sogni* (1969), *La città di Miriam* (1972), *La torre capovolta* (1971), *Dove tornare* (1974).« (*Note novcentesche*, Trieste, Edizioni-Studio, Tesi, 1979.)

minuciozno traži elemente identifikacije i različitosti koji su uzrok kolizijskih sindroma na ovom teritoriju. Takva dinamična slojevitost je originalna u (o) književnosti ruralne Istre, a odnosi se na sve etničke grupe i povijesno nazočne civilizacije. U tome teži apsolutnim rješenjima i spoznajama, a nikako samo u odnosu na političko-teritorijalni sukob omeđen jednim prepoznatljivim vremenom. Konvergentnost njegovih rezultata ishodišne ruralne etike ima kao novitet posebno mjesto u formiranju neorazlikovnih obilježja mitteleuropske identifikacije. To je izvan onih velikih sinteza koje bismo još uvijek mogli nazvati građanske provenijencije, a koje Matvejević imenuje, kako shvaćamo, kulturnim superstratom Evrope – *Mittleurope* u već spominjanom eseju.⁷

Romani *La quinta stagione* i *L'albero dei sogni* očito su tvrda sekvenca isповijesti i povijesti u kojima se kontrapunktalno upinje prema sintezama realističko-biografsko-analitičkim, subjektivno-biografsko-analitičkim, oniričko-refleksivno-analitičkim sve do fantazmagorije i ustrajnosti na neuhvatljivoj hamartiji (posebice u odnosu na očevu smrt). Očito je, međutim, da je Tomizza apsolvirao samo djelomice vlastiti egzodus i povijesni fatum Istre. Potpuno privatno i društveno »očišćenje« nije postignuto ni ovom (ni u ovoj) umjetničkom tehnikom literarizacije. Pisac je to shvatio kao ne do kraja primjenjivu ili nedovoljnu metodu da bi se ta ukupna problematika razriješila na društvenoj razini. Očišćenje i smirivanje Tomizza traži u doslovnom provođenju psihoanalitičke detekcije samo u odnosu on – On, on – žena (idealizirana supruga). Dakle, dok je u autobiografskim romanima o Istri postojao odnos on (mikrosvijet) – društvo (kolizija) s polovičnim smirenjem, u *La città di Miriam* postoji odnos bijega od nerješivih problema on – mikrosvijet – Istra – društvo – kolizija u isključivo privatni svijet Tomizza-Tomizza-žena (kompenzacija Istri) kroz eksploataciju frejzdovske podloge literarizirane svevovskom tehnikom i kontrapunktirane katoličko – ruralnom mošalu. Egzodus Tomizze u taj svijet doveden je do kraja, to je njegova zadnja faza. Pisac nastoji naći smirenje u paralelizmu Tomizza – Istra kao svekolika iskonska vjerodostojnost smisla egzistencije (geotika), književno se »liječi« kroz supstituirani odnos prema voljenoj ženi kao potpunoj kompenzaciji nakon psihoanalitički očišćenog bezgrešnog muža i muškarca. U složenijoj interpretaciji jasno je da tu ideju Tomizza provodi kao smisao povratka. To je ključna riječ kojom se

⁷ »Vratimo se srednjoj Evropi, njezinim obilježjima koja vidi Milan Kundera i, danas sve više, drugi evropski esejisti. U svakom slučaju ne može se zanemariti zajedništvo njemačkog jezika u njoj ali ni odbijanje takva zajedništva. Suglasni smo s Kunderom kad, uz poznate zemljopisne, političke ili historijske odrednice koje se najčešće navode, ističe i one kulturne i umjetničke: već je gotika u centralno-evropskom krugu imala zajedničkih crta; barok se razvio do osobitog stila, različitog od baroka u drugim dijelovima Evrope; *Biedermeier* je obilježio način života jedva natprosječne obitelji; secesija je ukrasila salone i fasade, ekspresionizam se javio tamo gdje nije bilo nadrealizma (ovu primjedbu ne treba shvatiti suviše pragmatički); ne smijemo zaboraviti ni austrijsku socijal-demokraciju, ni austro-marxizam, ni još štošta drugo, unatoč ideološkim prijeporima. Centralnu Evropu bi se moglo možda jedino stilski omediti: ona se proteže do tamo dokle ima (posebnog) baroka, *Biedermeier*-a, secesije, gdje glazba i likovna umjetnost na osobit način prevladavaju itd. . . .« (Vidi bilj. 3.)

završava roman *La città di Miriam*, »sapevo che saresti tornato«. Time je kao trećim registrom mogla završiti iskrena literarna odisejada Tomizze kroz biografiju u odnosu na povijest. Mogao je to biti ključ prevladavanja pesimizma granične kolizijske neuroze.

Taj *rank shifted* odnos Materada (geodemetrotika) – Trst (mitteleurokultura – civilizacija) ipak nije značio točku. Kao da je one zadnje riječi u romanu *La città di Miriam*, »znala sam da ćeš se vratiti«, izgovorila ne Miriam, već Istra. Tu je i ključ naslova sljedećeg romana (bolje reći četiri fiktivne epistole sa zajedničkim momentom u interpretativnoj svijesti) *Dove tornare*. Istra-Demetra jača je od sekundarne, naknadno naučene i najbliže. Tomizza pisac i čovjek nije egzodusom apsolvirao Istru kako je to moglo na trenutak izgledati. Kamo se vratiti? Fizički je to Materada, gdje god se u epistolama nalazio (Prag, Izrael, Trst), sve što se tamo događa zapravo je povod za razmišljanje o istrosindromu. Što znači ovaj drugi egzodus? Da li se smirenje nalazi u refleksijama, *ricordanzama* leopardijevski i kardučijevski intoniranim? Da li je bijeg u Bibliju, zajednički nazivnik predegzodusne i egzodusne civilizacije, i katarza i smirenje, da li je tu rješenje prokletstva granice? Povratkom u Materadu Tomizza pokušava rekonstruirati Eden, njegov egzodus u Bibliju kao u ishodište svoje paradigme je krajnji literarni zahvat koji je definitivno pesimistički. Očito da on ne može zapjevati odgovarajući psalam: *De convertendo Dominis captivitatem Sion*, kao simbol sreće povratnika. Da bi našao ključ rješenju problema opsesije koju nije riješio ni trilogijom ni autobiografskim pročišćavanjem u potrazi za hamartijom, ni oniričkim tjeskobama, Tomizza ubija zmiyu. Ovom snažnom simbolikom kao da želi korigirati samu Bibliju, jedan od glavnih izvora evropskih kulturno-političko-civilizacijskih pobuda. U pesimističkoj nemoći Tomizza kao da traži rješenje u ispravljanju, u zahvatu, na Božjem djelu; trebalo bi dakle intervenirati u šesti dan stvaranja da bi se popravio istočni grijeh. Djelo *Dove tornare* (šteta što mu sam autor nije posvetio više pažnje) je njegov povratak u uterus zemlje (Istre), pa ako bismo taj zahvat usporedili s Proustom (poneki kritičar ih uspoređuje), mogli bismo reći da je to pomak od uterusa majke (oni koji poznaju opus Tomizze sigurno su primijetili da je prisustvo njegove majke zapravo minimalno – majka je Istra). Možda možemo reći: ako Proust radi antropocentrični *play-back*, Tomizza radi geocentrični. Dok Proust traži izgubljeno vrijeme, Tomizza definitivno zna da ne može naći Demetru-Istru. *Miriam-Mittleuropa* nije supstitut, zato treba popraviti Božje djelo. Tomizza to, dakako, ne može, pa se iz tog krajnjeg pesimizma poput feniksa rada roman-epopeja *La miglior vita*, tamo je valjda bolje. Rada se smirena refleksija koja je umjetnički testament njegovih poimanja životnih realiteta na sudaru svjetova, a koje možemo naći unutar pojma *Mittleuropa*. Sve što je kasnije napisao (osim romana *L'amicizia* koji je na prijelazu između trilogije i ostalih romana i u mnogo čemu je naknadan i anakron), pokušaj je racionalno dokumentarističke distance prema istom predmetu kolizije.

Treba imati u vidu da su kolizije o kojima je ovdje riječ na prostoru od Pule do Austrije opisali i drugi pisci ovoga prostora s vrlo lijepim rezultatima, posebice neki nešto stariji od Tomizze, Hrvati (Istrani) i Slovenci (Talijani, nešto manje u smislu konvergencije). Ali te odnose uporno kao romanesknu parabolu, kao životno djelo, kao kontinuitet u vlastitom nemiru egzistencije nije nitko dosada uradio kao Tomizza. Njegov doprinos mitteleuropskoj kulturi je originalan i on čvrsto stoji u tom kompleksu.

Živko Nžić: FULVIO TOMIZZA'S BIBLICAL-GEOCENTRIC RETURN TO ISTRIA

Summary

Fulvio Tomizza is a complex literary phenomenon whose origins reach back to rural Istria. The collision and boundary between Italy-Yugoslavia is the most significant moment in his work. Leaving for Trieste after the London memorandum of 1954 as part of the great Istrian exodus, his novels, which from the initial realistic phase are streaked with oneiroic-psychological analysis, describe this syndrome. Criticism, especially in Trieste, has marked him as a Triestian-Central European writer. The present paper points at Tomizza's cultural exodus into Central European complexity, giving a brief review of what is understood by this term. However, this literary exodus did not placate Tomizza's *vox clementis* for Istria and its geo-ethics. Tomizza counterpoints this return, this second exodus from Central Europe to Istria as standing for absolute etho-fatalistic value and Eden itself, with the Bible, attempting to absolve decrepitude through archetypal visions. Since this entire literary procedure engages Istria and its specific rural ethics and traditions to quite an extent, the author perceives the contribution and identification of Central Europe as a phenomenon of civilization encompassing diverse ethnic communities.